

RICHARD REECE, *The Coinage of Roman Britain*, Tempus, Stroud (Gloucestershire) și Charleston (USA), 2002, 160 p. + 44 fig. (în afară de text)

Numele profesorului Richard Reece (mai departe R. R.) este bine cunoscut în lumea numismaților și el este alăturat adesea celorlalți mari specialiști britanici ai istoriei romane din ultimul secol. După nenumărate și intense cercetări privind moneda romană din Britannia, dar și din alte părți ale Imperiului Roman (Gallia, Italia), desfășurate în cadrul proiectelor inițiale timp de peste 30 de ani la Institute of Archaeology din Londra – valorificate într-o bogată listă de cărți și articole – R. R. strânge acum într-o lucrare de sinteză ingenioasele sale ipoteze, ca și argumentația corespunzătoare acestora.

După cum mărturisește însuși autorul, încă de acum aproape 40 de ani a fost interesat să cunoască monedele din așezări, dar, spre surprinderea sa a constatat că nu exista o metodologie adecvată de investigare. De aceea, R. R. a trebuit să-și construiască stăruitor, deși lent, cu multe erori, reveniri și corecturi, propria metodă de lucru. Astăzi, după atâția ani de muncă, el însuși este amuzat de greșelile făcute pe drumul sinuos, obligat să-l parcurgă de-a lungul cercetării.

Întrebările esențiale pe care și le-a pus savantul britanic au fost legate de compararea din punct de vedere monetar a așezărilor din Britannia, ca și dintre acestea și cele similare din afara insulei. Nu știa dacă trebuie să acorde mal multă atenție aspectului calitativ (monedele din diferite locuri sunt aceleași?) sau celui cantitativ (aceleași număr de monede merge spre locuri diferite?). Pentru a rezolva această dilemă a recurs îndeosebi la metode statistice (deși el însuși nu agreează utilizarea acestui termen). Însă, cu prilejul acestei elaborări, deși rămâne credincios opțiunii matematice, R. R. adoptă calea „cuvintelor” pentru a-și atinge țelul.

Tema cărții este simplă: monedele găsite în Britannia Romana. După o scurtă introducere, subiectul e tratat într-o ordine firescă, în care predomină viziunea proprie: 1. Cele 21 de faze ale monetăriei romane; 2. Monetăria din Britannia; 3. Tezaurele; 4. Descoperirile din așezări; 5. Folosirea monedelor romane; 6. Britannia și exteriorul. La sfârșit sunt adăugate 2 anexe („arheologia” și „numerele”), notițele bibliografice și indicele.

Încă din *Introduction* (p. 11–12), R. R. respinge necesitatea întocmirii unui repertoriu cu toate descoperirile de monede romane. El îl socotește „cel mai

neimaginativ”, deși trebuie să admită că ar fi „cel mai informativ”. Îmi este frică, că aprecierile de mai sus derivă din rămânerea în urmă a numismaticii britanice, care nu a reușit până acum – în ciuda eforturilor sporadice de publicare a câtorva tezaure (*Coin Hoards in Roman Britain*, în *British Museum. Occasional paper*) – să inițieze publicarea tuturor monedelor romane găsite în provincie, spre deosebire de alte țări, unde astfel de monumentale lucrări – adevărat, destul de greu de realizat – s-au încheiat sau sunt foarte avansate (Germania, Luxemburg, Austria, Slovenia, Italia, Ungaria). Nu cred că este necesar să insist asupra necesității alcătuirii unor astfel de lucrări – izvoare nesecate de informații pentru cercetare – și, în care – atenție –, înscrierea numismaticii românești pe drumul ducerii lor la bun sfârșit nu este mai înaintată decât a Angliei sau a Franței. Nu este lipsit de semnificație faptul, că profesorul britanic găsește o droaie de cusururi înțreprinderii germane, FMRD (p. 133–134)!

O interogare pusă în partea introductivă se referă la obiectul investigației: moneda romană sau moneda din perioada romană? De aceea, primele două capitole tratează aceste chestiuni. Pe de-o parte, producția monetară romană și exemplarele sosite în insulă, iar, pe de alta, piesele confecționate de către localnici. Alte două categorii monetare (tezaurele și descoperirile din așezări) sunt analizate în următoarele capitole (3 și 4). După acestea, autorul examinează pe larg problema utilizării monedelor (cap. 5) și regulile obligatorii, potrivit opiniei sale, de interpretare adecvată a materialului numismatic. Tot în acest capitol, R. R. întreprinde o critică ascutită a metodologiei folosită de către specialiști, ale căror idei, observă el, sunt axate mai puțin pe document; se acceptă îndeosebi, remarcă cercetătorul britanic, „dezbaterile de idei” decât admiterea stării de fapt, așa cum rezultă din teren și din materialul recoltat. Este o concluzie care ar trebui să pună pe gânduri pe oricare specialist, nu numai pe numismați. Capitolul șase încearcă să vadă diferențele între situația constatată în Britannia și cea din restul lumii romane. În fine, cele două anexe se referă la monedele din săpăturile arheologice și, respectiv, la transpunerea „numerică” a datelor despre descoperirile monetare.

Voi menționa câteva din tezele mai însemnate ale lui R. R., însoțite de observații, atunci când voi socoti că este cazul. În primul rând, subliniez continua insistență a

autorului asupra importanței faptelor. Iată ce spune R. R. chiar din prima frază a subcapitolului *When is post-Roman? The fifth century*, atunci când tratează monetăria din Britannia Romana (2): „Any investigation of the British reaction to Roman coinage after 402 has to take into account two things: *the facts and the fantasies* (s. n.). The facts are thin on the ground; the fantasies grow like weeds” (p. 63). În același timp, așa cum recunoaște chiar autorul, el face parte dintre optimiștii, care socot că informațiile există și sunt îndestulătoare, dar trebuie întreprinse eforturi pentru a fi exploatate complet.

Din capitolul despre tezaure (3) aflăm cu mult interes de proiectele inițiate de A. S. Robertson – care urmărește înregistrarea tuturor depozitelor de monede găsite în Britannia Romana (peste 1500) – și, respectiv, de P. Guest, care face același lucru pentru vestul imperiului. Dificultățile au aceleași cauze ca peste tot: nerecuperarea integrală a descoperirilor sau informații incomplete despre acestea. După cum sesizează R. R., chiar lista întocmită de către A. Robertson nu strălucește prin acuratețe, întrucât pentru a afla toate informațiile despre un tezaur de după 294, cel interesat este obligat să consulte și informația originală!

Nuanțarea cu funcție a diferitelor concluzii, care derivă din studierea „faptelor”, reprezintă o altă caracteristică a cercetării lui R. R. Astfel, de exemplu, observând că există peste 530 de tezaure din anii 260–290 – mai multe decât în oricare altă perioadă –, numismatul londonez susține, că în acest caz nu a fost o creștere a procesului de teaurizare, ci, o intensificare a nerecuperării. Personal, cred că acest lucru se mai poate discuta, deoarece toate etapele constituirii unui depozit sunt strâns legate între ele.

Peste 16000 de monede au fost găsite în secolul al XIX-lea la Coventina's Well (lângă fortul Carrawburg, de pe „Zidul lui Hadrian”), depuse ca ofrande, timp de aproape 250 de ani, pentru nimfa locului. În legătură cu acest „fapt”, R. R. reliefează șubreziența unor interpretări, dacă nu avem la îndemână suficiente surse suplimentare explicative. Am putea ști, de pildă, cum au fost adunate

monedele, ca ofrande ritmice timp de 200 de ani (80 ex. pe an) sau ele sunt rezultatul unor depuneri făcute doar la date anuale anumite? Deci, în această situație nu avem de-a face cu un tezaur obișnuit. La Coventina's Well ultimele monede sunt din a doua jumătate a secolului IV, dar nucleul emisiunilor aparține secolului II, ceea ce contravine viziunii specialiștilor asupra compoziției tezaurelor din secolul IV. De aceea, după cum subliniază R. R., nu ar trebui ca tezaurele să fie împărțite mecanic doar în depozite de economisire (*savings hoards*), de urgență (*emergency hoards*) și de „pungă” (*purse hoards*) – adică bani proveniți din circulație. Chiar examinarea concretă a fiecărei descoperiri nu asigură o repartizare riguroasă a unei descoperiri monetare în cadrul tipurilor de tezaure menționate mai sus.

Așa încât, specialistul londonez – pe bună dreptate –, ajunge la concluzia, că despre tezaure nu vom ajunge vreodată să cunoaștem totul. Pentru aceasta se poate oferi o gamă infinită de explicații. Sau, în ceea ce privește monedele provenite din stațiunile arheologice, dificultățile întâlnite nu sunt mai puține sau de mai mici dimensiuni: monedele cele mai vechi reprezintă data inițială de locuire? Monedele cele mai noi indică sau nu firea temporală a obiectivului, chiar în condițiile unei etape temporale ulterioare, cu o economie monetară firavă sau chiar absentă? Ce rol a jucat factorul psihologic, atunci când dintr-o stațiune se recuperează doar nominaluri de mică valoare sau extrem de uzate? Sau ce importanță au avut factorii economici și sociali într-un caz similar celui precedent?

Multe din demonstrațiile și judecățile lui R. R. le-am mai întâlnit în alte studii ale sale. Le regăsim acum reunite coerent într-o lucrare densă, cu multiple implicații privind numismatica romană – în particular – și cu repercusiuni majore asupra istoriei romane, în general. Cele de mai sus constituie caracteristicile unei solide lucrări științifice, în care nu numai numismații pot găsi metode fertile și idei noi.

VIRGIL MIHAILESCU-BÎRLIBA